

TOŻSAMOŚĆ WSPÓŁCZESNEGO BACKPACKERA – MIĘDZY KONTRKULTUROWOŚCIĄ A INDYWIDUALIZMEM

JOLANTA BARBARA JABŁONKOWSKA

Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu
e-mail: jolanta.jablonkowska@awf.wroc.pl

SŁOWA KLUCZOWE

backpacking, tożsamość, podróżowanie, kultura

STRESZCZENIE

Wiekowi badaczy próbuje odnaleźć i określić naturę backpackingu, opisując społeczno-demograficzny portret backpackerów, inni poszukują komponentów świadomościowych backpackerów, związanych z ich potrzebą samorealizacji i samostanowienia. W niniejszym artykule zrekonstruowano obraz backpackera na podstawie autoportretów tych podróżników, którzy nazywają siebie backpackerami. Postawiono pytanie badawcze: kim jest backpacker? Analizę oparto na płaszczyźnie świadomościowej osób, realizujących ten typ turystyki. Badania terenowe zostały przeprowadzone w Australii, Indonezji, Zjednoczonych Emiratach Arabskich, w Polsce i na Tajlandii, wzięło w nich udział 290 backpackerów. Wyłaniający się z zebranych autodefinicji obraz pozwolił na dokonanie próby uchwycenia innego (nowego) spojrzenia na tożsamość współczesnego backpackera, którą formuje alternatywny wobec dominującej kultury konsumpcyjnej, oparty na kontrkulturowości i indywidualizmie, styl życia.

Wprowadzenie

W ostatnich latach backpacking stał się szczególnym segmentem rynku turystyki międzynarodowej (Wilson, Richards, 2008; Cohen, 2011; Jabłonkowska, 2015). Zauważony i zdefiniowany w Australii, szybko zyskał akceptację w przemyśle turystycznym innych krajów, szczególnie w Azji. Dynamika globalnej ekspansji idei backpackingu skłoniła wielu badaczy do poszukiwa-

nia cech, które pozwoliłyby zidentyfikować i uchwycić ten szczególny typ podróżnika (O'Reilly, 2005; Pearce, 2006). Zadawano więc pytanie o naturę backpackingu. Część badaczy swe analizy skierowała bezpośrednio na ich charakterystykę społeczno-demograficzną, opierając poznanie na identyfikacji ich praktyk podróżniczych (Loker, 1993; Uriely, Yonay, Simchai, 2002). W tym nurcie badań, jako cechy wyróżniające backpacking spośród innych typów podróżnictwa, wskazywano przede wszystkim młody wiek osób podróżujących – 15–25 lat (Sørensen, 2003), choć zauważyć należy, że w ostatnich latach wzrasta równolegle liczba backpackerów w wieku dojrzalszym (także powyżej 45. roku życia) (Jabłonkowska, 2013). Portret ich dopełniały i inne cechy: organizacja wyprawy bez wsparcia biur turystycznych, penetrowanie niepopularnych miejsc turystycznej destynacji, z programem podróżowania modyfikowanym na bieżąco, w czasie dłuższym niż przeciętny urlop pracowniczy oraz utrzymywanie niskich kosztów podróży, korzystanie z lokalnej infrastruktury transportowej, gastronomicznej i noclegowej (Wilson, Richards, 2008), nastawienie na nawiązywanie intensywnych, choć często jedynie tymczasowych (Sørensen, 2003), międzyludzkich i międzykulturowych relacji (Uriely, Yonay, Simchai, 2002; Anderskov, 2002).

Inna grupa badaczy skoncentrowała się na poszukiwaniu motywów i rodzaju zaangażowania backpackerów w realizowane praktyki podróżnicze. Ta forma poszukiwania tożsamości backpackerów pozwoliła na opisanie komponentów świadomościowych (Maoz, 2007; Jabłonkowska, 2014; Wiza, 2008, 2014). Tu szczególnie podkreślano potrzeby backpackerów, związane z samorealizacją i samostanowieniem.

W ostatnich latach jednak coraz powszechniej zauważalne stają się wieloaspektowe zmiany, zachodzące zarówno w relacjach zewnętrznych (tożsamość zewnętrzna backpackerów), jak i w relacjach wewnątrzgrupowych (ich tożsamość wewnętrzna). Spotkać bowiem można osoby, które praktykują etykietalnie backpacking, choć się z nim nie identyfikują, jak również osoby, które utożsamiają się z backpackingiem, mimo iż nie realizują, eksplikowanych dla tej grupy podróżniczej, cech etykietalnych. Zróznicowane okazują się nie tylko motywy podróżowania czy długość poszczególnych wyjazdów, lecz także inne cechy, które dotychczas były uznawane za konstytuujące definicyjnie backpacking (O'Reilly, 2005). Jediną wspólną własnością, która zdaniem Sørensen'a zdaje się obecnie łączyć ruch backpackerski, jest samo pojęcie „podróżowanie”, obejmujące różne cele, motywy, bez sztywno wyznaczonych tras, ram czasowych, cech demograficznych itp. (Sørensen, 2003)

Obecnie istotną badawczą koniecznością staje się zredefiniowanie backpackingu i ustalenie nowego spojrzenia na jego wyznaczniki, tak by z jednej strony poprzez zbyt szerokie ujęcie nie pozbawić go właściwego rozumienia, zaś z drugiej – by uchwycić i dookreślić współczesny (zmienny) jego paradygmat (Yonay, Simchai, 2002; Wilson, Richards, 2008).

Na backpacking powinno się spojrzeć szerzej, niż czyniono to dotychczas. W świetle badań, które przeprowadziłam do tej pory, wydaje się iż konieczne jest podjęcie próby rekonstrukcji obrazu backpackera, wyłaniającego się z autoportretów tych podróżników, którzy określają siebie tym mianem. Postawiłam zatem pytanie badawcze: kim jest backpacker? A nowy tor analizy oparłam na wyeksplikowaniu cech backpackingu z autoportretów kodowanych w płaszczyźnie świadomościowej osób realizujących ten typ turystyki.

Metody i materiał

Wyniki badań, które zostały wykorzystane w niniejszej publikacji, stanowią część realizowanego w latach 2013–2014 programu badawczego, zatytułowanego „Backpacking w polskim i zagranicznym doświadczeniu”. Wyniki niniejszych analiz obejmują badania terenowe prowadzone w Australii, Indonezji, Zjednoczonych Emiratach Arabskich, w Polsce i na Tajlandii, podczas których zastosowałam celowy dobór próby. Ten arbitralny sposób poszukiwania respondentów wynika przede wszystkim ze specyfiki backpackingu. Nie istnieje bowiem żaden obiektywny operat, dzięki któremu możliwe byłoby oszacowanie populacji backpackerów oraz wylosowanie uczestników badań. Zastosowanie doboru reprezentatywnego wymagałoby ponadto zagregowanie na poziomie definicyjnym cech etykietalnych, opisujących typ podróżowania zwanego „backpackingiem”. A są one niejednoznaczne i zmienne (co opisałam w części wstępnej). W ten sposób mogłoby także dojść do wykluczenia z badań osób, które nie mieszczą się w „klasycznych” ujęciach definicyjnych backpackingu, mimo iż utożsamiają się z tym typem podróżowania. Do udziału w badaniach zatem zaprosiłam tych podróżników, którzy – w procesie samoidentyfikacji – klasyfikowali typ swojej podróży jako backpackerski, a siebie określali mianem „backpackerów”. W badaniu wzięło udział 290 osób.

Za narzędzie badawcze posłużył rozdawany w różnych miejscach (w państwach, o których wspominałam powyżej) kwestionariusz ankiety (w języku angielskim i polskim). Pytałam w nim respondentów o osobiste postrzeganie backpackingu, by uchwycić problem zgodnie z percepcją odzworowaną w świadomości badanej zbiorowości. Podejście to koresponduje z subiektywistycznym paradygmatem badania tożsamości grupowej, który rozwija się w naukach społecznych od XIX stulecia. Jak bowiem zauważa Nikiporowicz, w paradygmacie subiektywistycznym nacisk kładzie się „na tożsamość, sposób jej określania oraz uświadamianie sobie przynależności do wspólnoty oraz na indywidualnych decyzjach, odczuciach co do przynależności”. W ten sposób jednostka staje się podmiotem, który – w procesie samopostrzegania i samoidentyfikacji – odpowiada za „tworzenie we własnej tożsamości i świadomości granic, dzielących ludzi na przedstawicieli i nie przedstawicieli danej zbiorowości” (Nikiporowicz, 2013, s. 15–17).

Przyjęty sposób rekonstruowania tożsamości zbiorowej respondentów wpisałam tym samym w naturalistyczny (interpretacyjny, konstruktywistyczny) paradygmat uprawiania nauki (Browarczyk, Dębski, Olech, 2011, s. 25). Prowadzenie obserwacji bieżącej w warunkach naturalnych (w tzw. terenie) umożliwiło mi zachowanie perspektywy, prezentowanej przez badanych backpackerów. Nie chodziło o rekonstrukcję procesu powstawania tożsamości (nie koncentrowałam się na ustaleniu, w jaki sposób i pod wpływem jakich czynników tożsamość backpackerska pojawia się w życiu członków danej zbiorowości). Skoncentrowałam się jedynie w niniejszym badaniu na uchwyceniu współczesnego paradygmatu backpackingu, zarejestrowanego w percepcji osób określających siebie jako backpackerów.

Subiektywne autodefinicje respondentów potraktowałam jako zbiór układających się w różne wzory cech, które pokazały specyfikę współczesnego backpackera. Aby dotrzeć do tych cech oraz zrekonstruować na ich podstawie wspomnianą tożsamość, zastosowałam procedurę kodo-

wania zgromadzonego materiału empirycznego. Z zebranych wypowiedzi wyodrębniałam kluczowe fragmenty, a następnie zakwalifikowałam je do poszczególnych kategorii. Korzystałam z kodowania ugruntowanego (Konecki, 2008, s. 91). I choć celem badań nie była próba śledzenia ścieżki stawania się backpackerem¹, to wykorzystanie procedury teorii ugruntowanej umożliwiło mi pełniejszą analizę autodefinicji wyartykułowanych przez respondentów subiektywnych ocen, odsłaniających cechy konstytutywne dla konstruktywistycznie wyznaczanych granic omawianego sposobu podróżowania. Położyłam zatem nacisk na dwa szczególne sposoby łączenia pojedynczych (zagregowanych w autodefinicjach) kodów w kategorie centralne. Pierwszym – uczyniłam poszukiwanie powiązań tematycznych między kategoriami, które udało się wyselekcjonować na etapie kodowania otwartego. W przypadku rekonstruowania tożsamości backpackerów kategorie centralne mają przede wszystkim charakter tematyczny i wiążą się m.in. z motywami, które skłoniły respondentów do uprawiania backpackingu oraz z naczelnymi wartościami, które – zdaniem uczestników badania – w backpacking są wpisane. W drugim etapie poszukiwałam wzorów w poszczególnych niejednokrotnie różnorodnych czy odmiennych tematycznie definicjach, które, jak się okazało, połączył przede wszystkim jeden konkretny wątek – styl życia, sprzyjający uprawianiu backpackingu. Ostatni etap analiz pozwolił wyłonić dla kategorii centralnej, integrującej wszystkie wcześniejsze kategorie, powstałe na etapie kodowania selektywnego, najmocniejszą kategorię – niezależność wobec współczesnego świata. Składają się na nią – na co wskazywali w swych odpowiedziach respondenci – trzy pomniejsze kategorie: poczucie sprawstwa i podmiotowości, gotowość do podejmowania ekstremalnych wyzwań, a także konstruowanie alternatywnego stylu życia.

Uzasadnienie przyjętego stanowiska wraz z próbą rekonstrukcji powiązań istniejących między poszczególnymi kategoriami zaprezentowałam w dalszej części pracy, którą też wzbogaciłam przykładowymi cytatami z podanych przez respondentów autodefinicji.

Tożsamość współczesnego backpackera

Tożsamość współczesnego backpackera wyznacza szeroko pojęta silna niezależność wobec współczesnego świata. Na nią składa się przede wszystkim próba przekraczania granic i ograniczeń. Ograniczenia, zdaniem backpackerów, wynikają ze specyfiki przemysłu turystycznego (umasowionych form zglobalizowanej turystyki), związane są zarówno z brakiem swobody w eksploracji miejsca ich podróżniczej destynacji, narzucaniem określonego celu podróży, sposobu dotarcia w dane miejsce, czasu przebywania w nim, bieżącego kształtowania przestrzennego zasięgu podróży, elastycznego planowania trasy podróży, jak również z nazbyt wysokim budżetowaniem podróżowania. Backpacker jest więc osobą, która unika usług oferowanych przez instytucje wchodzące w skład przemysłu turystycznego, ponieważ są one postrzegane właśnie jako uosobienie wspomnianych ograniczeń.

¹ Zjawiska procesualne należą do częściej analizowanych przez zwolenników teorii ugruntowanej (por. m.in. Konecki, 2008).

Backpacker to osoba, która nie korzysta z biur podróży, nie jest ograniczona czasem przewodników. Może śmiało przebywać w dowolnym miejscu według własnego widzimisie.

Backpacker to osoba podróżująca bez zobowiązań jakichkolwiek. Zna tylko termin swego wyjazdu i ewentualnie powrotu. Reszta jest modyfikowana na bieżąco.

To osoba samodzielnie organizująca swoje wyjazdy zamiast korzystać z ofert biur podróży. Wyjazdy backpackerskie, w przeciwieństwie do stacjonarnego wypoczynku, najczęściej mają formę przemieszczania się po wybranym, większym obszarze kraju lub regionu bez jakichkolwiek ograniczeń.

To osoba lubiąca podróżować, zwiedzać miejsca, które ciężko zwiedzić, będąc uwiązanym od grafików biur turystycznych.

Backpacker to podróżnik bez ograniczeń finansowych, geograficznych i kulturowych.

Doświadczenie w podróżach backpackerskich szeroko rozumianej niezależności wobec świata zewnętrznego zdaje się w autodefinicji respondentów stanowić centralną kategorię. Pozyskiwanej podczas wypraw niezależności towarzyszy często potrzeba odczuwania swobody i wolności oraz gotowość do realizacji ekstremalnych wyzwań, wyrażanych m.in. niechęcią wobec propagowanego w dominującej kulturze masowej sposobu życia.

Backpacker to uciekinier od cywilizacji.

Backpacker to osoba, która podróżuje jako wolny strzelec, najpotrzebniejsze rzeczy do podróży ma przy sobie, jest nastawiona na minimum wymagań noclegowych i żywieniowych. Odrywa się od wszechotaczającej go cywilizacji, by cieszyć się wolnością i niezależnością, doświadczać, by coś przeżyć, a nie tylko sobie pożyć.

Backpacker to pewna forma duchowości, rozwija w człowieku wrażliwość na inną kulturę i inny niż mu znany odbiór życia

Dlatego też atrybutem backpackera staje się siła, która pojawia się w kategorii centralnej. Wydaje się, iż można ją rozumieć dwojako: zarówno jako mocne wyobcowanie względem masowych form podróżowania, jak i w kategoriach wewnętrznej siły, towarzyszącej backpackerom podczas spontanicznej, i często też nieprzewidywalnej, stawiającej nieoczekiwane wyzwania, podróży.

Trzeba być silnym i odważnym, by być backpackerem.

Backpacker to samodzielny organizator swoich wyjazdów, człowiek silny, niezależny, ciekawy, odważny.

To osoba niezwykle aktywna, dynamiczna, energiczna, silna, która realizuje swoje wielkie marzenia o niezwykłych podróżach.

Na powyżej zaprezentowaną kategorię centralną składa się kilka pomniejszych kategorii, wśród których wyróżnia się m.in. sprawstwo i podmiotowość backpackera. To możliwość dowolnego, a zarazem bieżącego kształtowania przestrzennego zasięgu podróży, zdolność do elastycznego planowania trasy, a także pełna niezależność w określaniu czasowych ram wyjazdu. To również sposobność do eksploracji nieprzetartych szlaków, które wykraczają poza tradycyjne ścieżki zwiedzania określonych miejsc.

Wyjazdy backpackerskie, w przeciwieństwie do stacjonarnego wypoczynku, najczęściej mają formę przemieszczania się po wybranym, większym obszarze kraju lub regionu.

Backpacker to eksplorator nowych przestrzeni świata i przygód na własne życzenie i własną rękę.

Dzięki realizowanym przez siebie praktykom backpacker „wymyka” się z trybów dominującej kultury oraz postrzega siebie samego jako osobę samodzielną, zaradną i zdolną do mierzenia się z różnie definiowanymi wyzwaniami bądź zagrożeniami, które wynikają z nieprzewidywalności i spontaniczności realizowanych podróźniczych praktyk.

Backpacker to podróżnik lubiący wyzwania.

To podróżnik, którego interesuje świat, człowiek, przyroda. Nie zważa na warunki i trudy podróżowania.

Backpacker to osoba podróżująca z plecakiem, na własną rękę, w celu poznania obcych kultur i poszerzenia swojej wiedzy na ich temat. Jest osobą nastawioną na głębokie doświadczenie podróżowania, pozostawiając na drugim planie komfort i bardzo często pełny brzuch.

Należy w tym miejscu zauważyć, że owa nieprzewidywalność stanowi wartość autonomiczną – intencjonalnie i wolitywnie podtrzymywaną przez backpackera. Z tego względu można ją potraktować jako odrębną kategorię, która wiąże się z gotowością podróżnika na ekstremalne doświadczenia. Podejmując decyzję o sposobie podróżowania, a także dążąc do możliwości swobodnego i spontanicznego kształtowania trasy i czasu podróży, backpacker decyduje się jednocześnie na niedogodności, związane z korzystaniem z lokalnych form transportu, noclegu czy żywienia. Trudności te nie są jednak – w jego mniemaniu – ceną, jaką musi zapłacić za wspomniane wcześniej poczucie podmiotowości i sprawstwa. Mają raczej wydźwięk pozytywny. Napotykanie trudności stają się sposobem pozyskiwania kulturowych i osobowych umiejętności (ich backpackerskiego habitusu) oraz kreowania własnej jednostkowej tożsamości opartej na sile, odwadze i wyjątkowości. W tym ujęciu backpacking jest przez respondentów postrzegany jako forma podróżowania tylko dla najwytrwalszej grupy podróżników, co jednocześnie stanowi zaletę tej alternatywnej ścieżki eksploracji świata.

Backpacker to taka osoba, która nie boi się poznawania nowych kultur, a także spania na lotnisku czy w innych miejscach, mniej wygodnych niż hotel czy hostel, gdy tego wymaga potrzeba. Wydać mało (a nawet i czasem zarobić), poznać dużo ludzi i zwiedzić jeszcze więcej – to nasze motto podróży i tego się trzymamy!

To podróżnik, który zapakował cały swój dobytek na plecy i jedzie zmierzyć się ze światem.

Backpacker to rodzaj podróżnika-włóczykija, swego rodzaju odkrywca-eks-hipis.

Z gotowością podróżnika na ekstremalne doświadczenia koresponduje także spontaniczność backpackera, ale i świadomość konieczności dobrego przygotowania do podróży, co zresztą wpisuje się poniekąd w pierwszą z wymienionych kategorii, tj. poczucia sprawstwa i podmiotowości. Jeśli bowiem osoba podróżująca chce w pełni niezależnie i elastycznie kształtować przebieg swojej podróży, musi być również gotowa na podejmowanie szybkich decyzji, a także musi posiadać zdolność oparcia się jedynie na własnych kompetencjach. Kto nie posiada bowiem backpackerskiego habitusu, musi pozostać w roli masowego turysty, zamkniętego w bańce przemysłu turystycznego.

Backpacker to osoba podróżująca, zwiedzająca świat w 100% niezależnie, podejmująca spontaniczne decyzje, przenosząca na plecach wszystko to, z czego pomocą może egzystować.

Backpacker w podróży nie stawia na komfort i luksusy, lecz na dogłębne poznanie danego rejonu, jego mieszkańców i kultury oraz nastawiony jest na liczne przygody, a także ma świadomość niebezpieczeństw wynikających z takiego sposobu podróżowania. Zasadniczo cechuje go w podróży duża świadomość.

Backpacker to turysta podróżujący indywidualnie, przeważnie sam lub w małej grupie, wybierający jak najtańszą formę podróżowania, jądanie w miejscach, w których nie widać turystów, wyszukiwanie tanich noclegów. Dzięki temu może lepiej poznać miejscową kulturę, ludzi, ich zwyczaje, kuchnię, nawiązać znajomości z lokalesami. Wybór takiej formy zwiedzania świata często spowodowany jest ograniczonymi funduszami, jednakże tylko w taki sposób jest możliwość wniknięcia w lokalną społeczność i miejsce. Podróżowanie w luksusowych warunkach, jądanie w luksusowych restauracjach to oglądanie świata przez szybę.

Warto w tym miejscu zauważyć, że obie kategorie – poczucie sprawczości oraz gotowość na ekstremalne wyzwania – odślaniają odmienną tolerancję badanych backpackerów względem profesjonalnej infrastruktury turystycznej oraz samego aktu planowania podróży. Część respondentów bowiem traktuje backpacking jako formę poruszania się pomiędzy niskobudżetowymi miejscami noclegowymi. Wyznacznikiem tożsamości takich osób jest przede wszystkim unikanie ekskluzywnych hoteli oraz ekonomiczny charakter podróży. Dla bardziej ekstremalnych backpackerów jakakolwiek forma zorganizowanej noclegowni – nawet schroniska o niskim standardzie – jest ostateczną koniecznością, a za podstawowy wyznacznik backpackingu raczej uznają pełną samowystarczalność i zdolność do nocowania gdziekolwiek.

Osoba (...) mijająca drogie exclusive hotele i integrująca się ze społecznością lokalną itp.

Backpacker – to turysta z plecakiem bez szczególnych wymagań noclegowych.

To podróżnik nocujący w czasie swojej wycieczki w więcej niż jednym miejscu,

Podobnie zdystansowany stosunek wyrażają badani backpackerzy względem jakiegokolwiek planowania podróży, uznając za najwyższą wartość możliwość podejmowania spontanicznych decyzji i dostosowując trasę do biegu wydarzeń, doświadczanych w trakcie przemierzania niepopularnych tras podróżniczych.

Podróżnik wędrujący z plecakiem, spontanicznie, ale i z pomysłem na siebie i swoje podróże.

To osoba, która wyrusza w ciemno. Wyznacza sobie, gdzie pojedzie, ale nie ma zaplanowanego noclegu, wyżywienia.

Backpacking – to prosty sposób podróżowania: plecak, droga, niezależność, wolność bardzo mi imponuje.

W tym aspekcie tożsamość zbiorowa współczesnych backpackerów jest wewnętrznie zróżnicowana, co nie oznacza, że w zebranych definicjach nie ma punktów stycznych, które pozwalają zauważyć względną homogeniczność tej zbiorowości. Istnieją przynajmniej dwie figury ściśle związane z kategoriami poczucia podmiotowości oraz gotowości na ekstremalne wydarzenia, a zarazem świadczące o podobieństwie respondentów, którzy identyfikują siebie samych w kategoriach backpackerów.

Pierwszą z nich jest figura plecaka jako podstawowego atrybutu niezależnych, swobodnych, a czasem również spontanicznych podróży. Plecak może stać się podstawowym, zewnętrznym

wyznacznikiem backpackingu, na co zresztą wskazuje sama nazwa omawianego tu sposobu podróżowania.

Elementem charakterystycznym dla backpackera jest plecak, od którego wzięła początek nazwa. Backpacker z języka angielskiego osoba to podróżująca z plecakiem, na własną rękę.

Backpacker to... plecakowicz!

To osoba, którą można poznać po wypchanym plecaku i potrafiąca przemieszczać się z dnia na dzień, odkrywając przy tym najbardziej tajemnicze zakątki świata.

Osoba, która cały ekwipunek niezbędny do podróżowania mieści w plecaku, porusza się komunikacją publiczną, stopem, pieszo...

Homogenizujący zatem jest sam fakt posiadania plecaka, ponieważ sposób jego wykorzystania może się różnić zależnie od stopnia ekstremalności, z jakim backpacking jest uprawiany. Dla osób przemieszczających się pomiędzy punktami noclegowymi plecak wyznacza przede wszystkim rozmiar bagażu, jaki może zostać zabrany w podróż. Backpacker jako osoba mobilna przygotowuje się bowiem przede wszystkim do możliwości nocowania w różnych, oddalonych od siebie miejscach, które są oddzielone poszczególnymi etapami podróży. Przemieszczanie się po wybranym, większym obszarze kraju lub regionu jest zresztą dość często postrzegane jako element backpackerskiej tożsamości, różniąc tym samym backpackera od masowego turysty.

Jednak ekstremalni backpackerzy przypisują plecakowi bardziej kompleksową rolę, traktując go jako atrybut, bez którego nie byłoby możliwe samodzielne podróżowanie w tym m.in. przygotowanie posiłku lub nocowanie poza jakimikolwiek obiektami turystycznymi:

Backpacker to osoba podróżująca na własną rękę. Podróżnik z plecakiem jak sama nazwa wskazuje. Zazwyczaj samowystarczalny (...) itp.

Backpacker to turysta niskobudżetowy, noszący ze sobą w plecaku / sakwach rowerowych niezbędne rzeczy, które – w razie braku możliwości noclegu pod dachem – zapewnią mu przetrwanie (spiwór, racje żywności, palnik i naczynie do gotowania prostych potraw, wodę, itp.) (...).

Backpacker to podróżnik, który preferuje dotarcie do zwykle dalekich, ale pięknych zakątków w kraju i zagranicą, sporadycznie korzystający z hoteli, częściej ze schronisk i przygotowany do spędzenia nocy na szlaku. Jego plecak zawiera wszystko, co jest konieczne do spędzenia w spartańskich warunkach kilku dni i nocy, posiada apteczkę i pewną wiedzę z zakresu udzielenia pierwszej pomocy, potrafi przewidzieć pogodę na najbliższe godziny, obowiązkowo aparat fotograficzny, nawigację, mapy i kompas i odpowiedni zapas odzieży.

Zapewniana przez plecak samowystarczalność prowadzi niekiedy do utożsamiania tego atrybutu z przestrzenią domową, którą można przenosić z miejsca na miejsce. O ile więc plecak komunikuje na zewnątrz, że jego właściciel jest potencjalnym nosicielem tożsamości backpackerskiej, o tyle w sensie wewnętrznym przedmiot ten „oswaja” podróż w umyśle podróżnika. Daje mu bowiem poczucie swojskości bądź namiastkę bezpieczeństwa, niezależnie od miejsca pobytu.

Backpacker to podróżnik z plecakiem, czyli takim swoim domkiem na plecach.

Obok plecaka, drugą figurą związaną z poczuciem podmiotowości i gotowością na ekstremalne wydarzenia – jako elementami budującymi silną niezależność wobec współczesnego świata – jest niskobudżetowy sposób organizowania wyjazdów. Adekwatnym pojęciem wydaje się w tym

kontekście egalitaryzm podróżowania, który należy tu rozumieć przede wszystkim jako niewielką pulę środków, niezbędnych do podjęcia i kontynuowania aktywności podróżniczej.

Backpacker to osoba podróżująca niskobudżetowo. Backpackersi (sic!) najczęściej podróżują przy pomocy tanich linii lotniczych i autostopu. Cały ich ekwipunek, np. namiot, śpiwór i zapasy jedzenia, pozwala na swobodne przeżycie w odległych miejscach przy niskim nakładzie pieniężnym.

Backpacker to osoba podróżująca lokalnymi środkami transportu, często autostopem, nocuje w hostelach bądź u poznanych ludzi.

Oczywiście osoba z plecakiem, która z powodu ograniczonych funduszy poznaje świat przy minimalnych nakładach środków finansowych.

To podróżnik z plecakiem, który chce zobaczyć jak najwięcej, wydając jak najmniej.

Przywiązanie backpackerów do niskobudżetowego sposobu podróżowania tylko częściowo można wyjaśnić uwarunkowaniami materialnymi, a figurę niskobudżetowości – podobnie jak plecak, będący atrybutem backpackera – należy traktować jako wyznacznik kolejnej kategorii, budującej silną niezależność wobec współczesnego świata, tj. kategorii alternatywnego stylu życia. To pozwala wyodrębnić kolejne figury, które składają się na tożsamość współczesnego backpackera.

Pierwsza z nich dotyczy wspomnianej już gotowości do podejmowania ekstremalnych wyzwań, która wiąże się nie tylko z próbą przekraczania własnych słabości, lecz także z dążeniem do nowych, ciekawych i różnorodnych form zagospodarowania czasu wolnego.

Backpacker to osoba, która potrafi przemieszczać się z dnia na dzień, odkrywając przy tym najbardziej tajemnicze zakątki świata.

To podróżnik, dla którego priorytetem jest poznanie lokalnych społeczności oraz miejsc, do których tradycyjny turysta nie dociera. Dla backpackera najbardziej liczy się droga oraz ludzie podczas niej poznani.

Backpacker to osoba ciekawa świata, lubiąca podróże. Interesuje się kulturą regionu, do którego jedzie, który odwiedza, z perspektywy zwykłych ludzi. Poznaje tradycje i obyczaje panujące na danym obszarze, czerpie radość z brania udziału w życiu egzotycznej dla niego społeczności.

Podróże backpackera zwykle mają charakter świadomy, wiążący się z planowaniem i gromadzeniem doświadczeń. Dotyczy to wyboru celu, trasy, środków transportu. Dla backpackera ważny jest nie tylko cel, ale i droga.

Drugą z figur jest natomiast przekonanie, że tradycyjny sposób podróżowania odbiera możliwość obcowania z autentyczną kulturą danego miejsca. Backpackerzy zdają się formować swoją tożsamość na negatywnym odniesieniu do masowych turystów, którzy ponieważ nie wykraczają poza swoje „rezerwy turystyczne”, pozbawieni są kontaktu ze społecznością, budującą lokalny koloryt. Takie formy zwiedzania postrzegane są przez respondentów jako doświadczanie imitacji danego miejsca, a nie doświadczanie prawdziwego jego oblicza.

Backpacker to osoba ciekawska świata, innych ludzi, różnych kultur. Żeby podróżować, nie potrzebuje wygód, eleganckich restauracji i luksusowych hoteli, bardziej ceni sobie unikalny kontakt z odwiedzanym krajem, możliwość poznania mieszkańców, lokalnych ludzi. Nie zależy mu na zaliczaniu atrakcji, odwiedzaniu tylko najbardziej popularnych miejsc, woli poruszać się swoim własnym rytmem, osiąść gdzieś na chwilę, doświadczyć czegoś innego.

Backpacking staje więc w opozycji względem masowych form podróżowania, które przede wszystkim odbierają możliwość autentycznego kontaktu z innością kulturową, przyrodniczą, geograficzną itp. Towarzyszy temu również dystans wyrażany przez respondentów wobec najpopularniejszych atrakcji turystycznych, poszukiwanie niekonwencjonalnych ścieżek zwiedzania, niechęć wobec opisywanego wcześniej przemysłu turystycznego oraz przygotowywanych na jego potrzeby kampanii marketingowych. Autodefinicje skonstruowane przez badanych backpackerów zawierają swoistą filozofię życiową, która przybiera charakter kontrkulturowy i wyraża silną niezależność jednostki wobec świata, zdominowanego przez podmioty fałszujące prawdziwość miejsca i doznania.

Człowiek podróżujący z plecakiem. Korzysta z tanich noclegów i przejazdów. Najważniejsze dla niego jest poznanie kultury innych, dlatego ciągle szuka sytuacji, by poznać ludzi i ich życie. Zamiast do muzeum pójdzie na lokalne targowisko, zamiast drogiej restauracji wybierze garkuchnię uliczną, zamiast taksówki pójdzie piechotą.

Backpacker to osoba podróżująca poza utartymi szlakami, organizująca sobie wyprawę samodzielnie, nienastawiona wyłącznie na zwiedzanie zabytków, ale na poznanie ludzi, poczucie „klimatu” miejsca.

Backpacker śpi w hostelach, jeździ komunikacją miejską, je uliczne jedzenie. Poza tym zatapia się w kulturę danego kraju, rozmawia z lokalnymi ludźmi.

Dystynkcja, poprzez którą badani próbują zarysować różnice między nimi a masowymi turystami, ujmowana jest w dużej mierze poprzez trzecią figurę, związaną z alternatywnym sposobem podróżowania, jaką jest istota celu podróży. Dla backpackerów kluczowe jest obcowanie z tubylcami oraz lokalną kulturą, a nie atrakcje opisywane w przewodnikach i utożsamiane z kulturą przede wszystkim materialną. Jak podkreślają respondenci, tylko backpacking pozwala dotrzeć do istoty danego miejsca, która w ofertach przemysłu turystycznego zaciera swą prawdę. Przesunięcie akcentu na eksplorowanie lokalnej kultury i społeczności ma więc stanowić gwarancję wspomnianej wcześniej autentyczności, co nadaje dodatkową wartość backpackingowi jako formie niskobudżetowego, alternatywnego sposobu podróżowania i wyzwala go spod ewentualnej etykiety podróżowania dla niezamożnych.

Backpacker to ktoś, kto lubi podróżować sam lub we dwoje, sam organizuje przelot, przejazd, zakwaterowanie, jedzenie i atrakcje jak najmniejszym kosztem. Porusza się nie wytartymi szlakami, integruje ze społecznością lokalną, jest ciekawy bardziej miejsc i ludzi niż atrakcji turystycznych. Kocha wolność i niezależność.

Backpacker bardziej ceni informacje uzyskane od lokalnych ludzi niż informacje z przewodników turystycznych.

Backpacking nacechowany jest zatem poznaniem, w które przy okazji podróżnik wpisuje osobiste potrzeby tylko pośrednio związane z aktem podróży, m.in. zachowanie poczucia wewnętrznej (duchowej) młodości.

Backpacker to wiecznie młody człowiek ciekawy miejsc, ale przede wszystkim ludzi, otwarty na wszystko, co dzieje się wokół niego w podróży.

Backpacker jest to osoba szczęśliwa i młoda duchem.

To wiecznie młody człowiek ciekawy miejsc, ale przede wszystkim ludzi, otwarty na wszystko, co dzieje się wokół niego w podróży, improwizator.

Wymagania, jakie omawiany tu sposób podróżowania stawia podróżnikom, sprzyjają podtrzymywaniu życiowej satysfakcji, a zarazem minimalizują negatywny wydzźwięk starości biologicznej, który wciąż funkcjonuje w kulturze europejskich społeczeństw. Wyrażane przez badanych opinie wpisują się raczej w coraz popularniejszy nurt aktywnego starzenia się, gdzie istotne jest uprawianie aktywności fizycznej i umysłowej, a przez to zachowanie subiektywnego dobrostanu biologicznego i psychologicznego, również w wieku poprodukcyjnym. Uprawianie backpackingu ułatwia więc definiowanie własnej osoby jako zdrowej, silnej oraz zdolnej do uczestniczenia w życiu społecznym.

Niekiedy jednak figura młodości przybiera wydzźwięk zgoła odmienny i dotyczy sfery *stricte* biologicznej. Część backpackerów utożsamia bowiem omawiany sposób podróżowania przede wszystkim z młodszymi kategoriami wiekowymi, zawężając jednocześnie zasięg backpackingu do kultury europejskiej. Omawiany sposób podróżowania jest więc postrzegany jako wyznacznik stylu życia młodych Europejczyków – otwartych na świat, niebojących się nowych wyzwań, nastawionych do świata kontrkulturowo, a przede wszystkim nieprzywiązujących nadmiernej wagi do dóbr materialnych:

Stereotypem backpackera jest młody Europejczyk z kilkoma dolarami w kieszeni, który do przeżycia w obcym kraju potrzebuje dachu nad głową i piwa.

To europejski styl życia. Człowiek wolny, niezależny, dla którego materia jest czymś wtórnym. Chce żyć pełnią i nie ograniczać się posiadaniem. Człowiek niezwykle samodzielny fizycznie i duchowo.

To młodzi ludzie z krajów rozwiniętych, którzy przemieszczają się na drugi koniec globu.

W tym kontekście tożsamość backpackera dobrze wpisuje się w zmiany kulturowe w Europie, jakie od dłuższego czasu obserwowane są m.in. przez socjologów. Wśród prób wyjaśnienia fenomenu młodego Europejczyka wymienić można m.in. koncepcję postmaterializmu, sformułowaną przez Ingleharta, czy dyskurs na temat pokolenia Y, gdzie – jak wskazują badacze – poczucie szczęścia nie jest już zapewniane przez pozycję zawodową, lecz wyraża się w samorealizacji osiągniętej poza pracą. Jak wskazują respondenci w swych autodefinicjach, backpacking dobrze koresponduje z tą tendencją, dając młodym ludziom możliwość budowania poczucia własnej wartości, wyjątkowości i szczęścia.

W wypowiedziach respondentów zidentyfikować można również figury otwartości i ciekawości. Backpackerzy dostrzegają w swoich alternatywnych praktykach podróżniczych sposób na dotarcie do różnorodności, uzasadniając swoje postępowanie świadomością niejednakowej specyfiki różnych kultur oraz idącą za tym ciekawością świata i otwartością na odmienność. Skoro jednak tradycyjne formy podróżowania nie oferują dostępu do tego rodzaju doświadczeń, konieczne staje się wejście w rolę backpackera.

Backpacker to osoba podróżująca z plecakiem przez świat w sposób budżetowy, czyli bez luksusów, korzystająca z gościnności krajów przez nią odwiedzanych, otwarta na nowe horyzonty, ciekawa świata.

Osoba ciekawska świata, innych ludzi, różnych kultur. Żeby podróżować, nie potrzebuje wygód (ma je we własnym domu), eleganckich restauracji i luksusowych hoteli, bardziej ceni sobie

unikalny kontakt z odwiedzanym krajem, możliwość poznania mieszkańców, lokalnych ludzi. Nie zależy jej na zaliczaniu atrakcji, odwiedzaniu tylko najbardziej popularnych miejsc, woli poruszać się swoim własnym rytmem, osiąść gdzieś na chwilę, doświadczyć czegoś innego.

Backpacker to osoba, dla której samo podróżowanie jest celem i realizuje go, minimalizując koszty i stosując takie środki i metody, które pozwalają na dotarcie do miejsc, które uzna za intrygujące. Nie mniej ważnym elementem takiego sposobu podróżowania jest jak najszerszy kontakt z ludźmi w ich naturalnym otoczeniu. Nie tylko bycie biernym obserwatorem, ale także uczestnikiem, w stopniu, w jakim okoliczności na to pozwalają.

Inny aspekt otwartości ujawnia się także w ostatniej figurze, jaka wyłania się ze zgromadzonych autodefinicji, i dotyczy utożsamiania osobistego życia z podróżą. Akt podróżowania jest dla backpackerów z jednej strony wartością *per se*, a z drugiej – zwrotnie oddziałuje na tożsamość podróżnika i umożliwia mu przebudowę własnego ja (ujawniając tym samym dodatkowe znaczenie wspomnianej już otwartości na świat). Backpacking – jako stosunkowo radykalny i niezależny sposób przemierzania świata – bardzo dobrze koresponduje z tym dwoistym znaczeniem podróży w życiu badanych.

Backpacker to osoba, dla której samo podróżowanie jest celem i realizuje go, minimalizując koszty i stosując takie środki i metody, które pozwalają na dotarcie do miejsc, które uzna za intrygujące.

Backpacker to włóczęga, który (...) przemierza świat, by poznać, doświadczyć, zobaczyć, przeżyć i zmieniać pod wpływem tych spotkań swoje życie.

Backpacker to wolność życia.

Backpackerzy nie przemierzają więc świata z góry narzuconą wizją czy niezmienną hierarchią wartości, lecz traktują swoją tożsamość jako elastyczną i nieustannie kształtowaną pod wpływem kontaktu z lokalną kulturą i społecznością. Skoro bowiem podróżowanie jest najważniejszym elementem ich egzystencji, to równie istotne staje się otwarcie własnej osobowości na wpływ nowych doświadczeń. Włóczęgostwo, o którym wspomina jeden z backpackerów, ma w tym kontekście charakter pozytywny i nawiązuje nie tylko do omawianej wcześniej kategorii sprawczości, ale też do próby uchwycenia istoty życia.

To ktoś, kto podróżuje nie po to, aby uciec od życia, tylko aby życie mu nie uciekło.

Tylko bowiem nieskrępowana, elastyczna, a czasem spontaniczna podróż w różne zakątki świata – niezapośredniczona przez fałszujący rzeczywistość przemysł turystyczny – pozwala odkryć bogactwo kultur, dotrzeć do sedna różnorodności i poczuć, że tożsamość backpackera została ukształtowana poprzez otaczany czcigą akt podróżowania.

Podsumowanie

Wyłaniający się z zebranych autodefinicji obraz backpackerów nie jest radykalnie odmienny od wcześniejszych ujęć tego zjawiska. Backpackerzy niezmiennie definiują siebie samych jako osoby niezależne od specjalistycznej infrastruktury turystycznej, elastyczne oraz spontaniczne – zarówno jeśli chodzi o przebieg podróży, jak i o warunki, w jakich ją odbywają. Jednocześnie postrzegają zmaganie z podróżą oraz ogół doznań, doświadczeń i zgromadzonej poprzez akt podróżowania wiedzy jako formę samorealizacji i samostanowienia. Są bowiem nastawieni na

wzbogacanie własnej tożsamości o koloryt autentycznej, lokalnej kultury i społeczności, z którą w danym miejscu wchodzi w kontakt.

Nie sposób jednak pominąć i tej prawdy, że ogół zarysowanych praktyk ma znaczące podłoże symboliczne, które czyni z zachowania backpackerów odrębny, alternatywny wobec dominującej kultury konsumpcyjnej styl życia. Szereg praktyk backpackerskich jest bowiem podbudowany próbą wyzwolenia się z coraz bardziej masowych praktyk, które poniekąd narzucają nie tylko sposób egzystowania, lecz także – podróżowania, ścieżki, jakimi przemierza się lokalną rzeczywistość, a także sposób jej interpretacji. W tym kontekście backpacking stanowi formę poszukiwania wolności we współczesnym zglobalizowanym świecie, który – bazując na określonych relacjach władzy symbolicznej – prowadzi do standaryzacji w sferze konsumpcji.

O ile jednak współczesna kultura Zachodu dąży do narzucania wzorców konsumpcyjnych, o tyle w sferze kształtowania tożsamości pozostawia jednostce znaczącą swobodę. W tym kontekście uważam, że można mówić o pewnej formie napięcia między narzucaną standaryzacją w sferze konsumpcji a kojarzoną z postmodernizmem indywidualizacją, gdzie jednostka czuje się zobligowana do samodzielnego określenia własnego ja, odróżnienia się od innych bądź dokonywania samodzielných (pozornych lub autentycznych) wyborów (Beck, Beck-Gernsheim, 2002; Levy, Gauthier, Widmer, 2013). Backpackerzy dobrze odzwierciedlają zarysowane napięcie, z jednej strony wymykając się relacjom władzy, kształtującym współczesny świat konsumpcji, a z drugiej wpisując się – poprzez swój sprzeciw wobec kultury materializmu i imitacji – w wykreowaną przez tę samą rzeczywistość tendencję do indywidualizacji. Dzięki swobodnym, a zarazem wymagającym praktykom podróżniczym starają się wyróżniać na tle innych turystów, chcąc w ten sposób uratować jednostkową autonomię i odmienność – zagrożoną dziś w wielu sferach życia społecznego, w tym również w masowej i uprzemysłowionej turystyce.

Literatura

- Anderskov, C., 2002, *Backpacker culture: Meaning and identity making processes in the Backpacker culture among backpackers in Central America. Research Report*, Department of Ethnography and Social Anthropology, Arhus University, Denmark.
- Beck, U., Beck-Gernsheim, E., 2002, *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*, Sage, London.
- Browarczyk, Ł., Dębski, M., Olech, P., 2011, *Opracowanie metodologii, narzędzi oraz przeprowadzenie badań socjodemograficznych dotyczących genezy i skali bezdomności na terenie gminy – miasta Koszalin*, Pomorskie Forum na rzecz Wychodzenia z Bezdomności, Gdańsk–Koszalin.
- Cohen, S.A., 2011, *Lifestyle travellers: Backpacking as a way of life*, „Annals of Tourism Research”, t. 38, nr 4, s. 1535–1555.
- Jabłonkowska, J.B., 2013, *Backpacker tourism among polish seniors*, w: *Education and upbringing in the educational school system*, red. K. Denek, A. Kamińska, P. Oleśniewicz, Oficyna Wydawnicza „Humanitas”, Sosnowiec, s. 319–329.
- Jabłonkowska, J.B., 2014, *Backpacking a dwa pokolenia turystów – wstęp do badań nad definicją*, Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu nr 46, s. 37–45.
- Jabłonkowska, J. B., 2015, *Strategie perswazji słownej w australijskich przekazach reklamowych skierowanych do backpackerów*, Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu nr 51, s. 55–65.
- Konecki, K., 2008, *Wizualna teoria ugruntowana. Rodziny kodowania wykorzystywane w analizie wizualnej*, „Przegląd Socjologii Jakościowej”, t. IV, nr 3.

- Levy, R., Gauthier, J.-A., Widmer, E.D., 2013, *Trajectories Between the Family and Paid Work, w: Gendered Life Courses Between Standardization and Individualization. A European approach applied to Switzerland*, red. R. Levy, E.D. Widmer, LIT Verlag, s. 71–92.
- Loker, L., 1993, *The Backpacker Phenomenon II: More Answers to Further Questions*, James Cook University of North Queensland, Townsville.
- Maoz, D., 2007, *Backpackers' motivations. The role of culture and nationality*, „Annals of Tourism Research”, t. 34, z. 1, s. 122–140.
- Nikiporowicz, A., 2013, *Procesy tworzenia się (konstruowania) małego narodu (kulturowego) na przykładzie mniejszości ukraińskiej w województwie podlaskim*, Instytut Socjologii, Białystok.
- O'Reilly, C.C., 2005, *Tourist or traveller? Narrating backpacker identity*, w: *Discourse, communication and tourism*, red. A. Jaworski, A. Pritchard, Channel View, Clevedon, s. 150–169.
- Pearce, P., 2006, *Backpacking and backpackers – a fresh look*, „Tourism Recreation Research”, t. 31, z. 3, s. 5–10.
- Sørensen, A., 2003, *Backpacker ethnography*, „Annals of Tourism Research”, t. 30, z. 4, s. 847–867.
- Uriely, N., Yonay, Y., Simchai, D., 2002, *Backpacking experiences: A type and form analysis*, „Annals of Tourism Research”, t. 29, z. 2, s. 520–538.
- Wilson, J., Richards, G., 2008, *Suspending Reality: An Exploration of Enclaves and the Backpacker Experience*, „Current Issues in Tourism”, t. 11, nr 2, s. 187–202.
- Wiza, A., 2008, „*Backpacking*” jako forma turystyki indywidualnej w kontekście zmian cywilizacyjnych, w: *Homo creator czy homo ludens? Twórcy – internauci – podróżnicy*, red. W. Muszyński, M. Sokolowski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, s. 284–291.
- Wiza, A., 2014, *Backpacking w perspektywie odległych miejsc i kultur poznawanego świata oraz siebie*, „Turystyka Kulturowa”, nr 11, s. 38–52.

THE IDENTITY OF A CONTEMPORARY BACKPACKER – BETWEEN COUNTERCULTURE AND INDIVIDUALISM

KEYWORDS | backpacking, identity, traveling, culture

ABSTRACT

Many scholars attempt at identifying and defining the nature of backpacking by describing the socio-demographic profile of the backpackers; others search for awareness-related components connected with the backpackers' need of self-fulfillment and self-determination. In the following article, the profile of a backpacker has been reconstructed on the basis of self-portraits of those travelers who call themselves backpackers. The addressed research question was: Who is a backpacker? The analysis was based on the level of awareness of travelers practicing this particular type of tourism. Field studies have been conducted in Australia, Indonesia, United Arab Emirates, Poland, and Thailand; the study group consisted of 290 backpackers. The image emerging from the collected self-definitions allowed to formulate a different (new) approach to the identity of a contemporary backpacker, shaped by their lifestyle, which stands in opposition to the mainstream consumer culture as it is based on counterculture and individualism.

Translated by Anna Pilińska